

«Круглий стіл»

«Актуальні проблеми українського право-
і державотворення»

15 травня 2002 р. на спільному засіданні кафедр теорії держави і права, історії держави і права України і зарубіжних країн Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, а також відділення теорії та історії держави і права Академії правових наук України відбулося обговорення — «круглий стіл» на тему «Актуальні проблеми українського право- і державотворення». У роботі «круглого столу» взяли участь також науковці деяких інших навчальних закладів України: Національного університету внутрішніх справ МВС України (Харків), Харківського політехнічного університету, Гуманітарного університету «ЗІДМУ» (Запоріжжя), Полтавського державного аграрного коледжу управління і права.

Відкриваючи засідання «круглого столу», член-кореспондент АПрН України, професор М. Страхов підкреслив, що сьогодні, коли наша країна переходить до іншої політичної системи — парламентсько-президентської республіки, проблеми українського право- і державотворення набувають особливого значення. Щоб забезпечити такі рішучі зміни в політичній системі України, конче потрібним стає надійне використання правових важелів європейської практики конституційного будівництва і власного історичного досвіду право- і державотворення. Вивчення і аналіз цього досвіду і мають стати основною метою обговорення.

Цілком закономірно, що в центрі уваги на «круглому столі» були проблеми праворозуміння і прав людини в їх теоретичному та історичному аспектах.

У своїй доповіді член-кореспондент АПрН України О. Петришин зазначив, що ускладнення суспільних відносин потребує наукових досліджень в напрямку розуміння змісту правового регулювання як певного різновиду соціальної технології, заснованої на взаємній відповідальності всіх суб'єктів права. Спираючись на притаманні йому специфічні атрибути — загальнообов'язковість, формальну визначеність та підтримку примусом, право за цих умов набуває рис основного засобу розв'язання

соціальних конфліктів, досягнення перетворень на основі примирення та соціальної злагоди в суспільстві. Тому сутність права з позицій сучасного праворозуміння має розглядатись у безпосередньому зв'язку з процесами демократизації, активною участю громадян у процесі правотворення, при виявленні необхідності регулювання певних суспільних відносин, формуванні соціальних очікувань щодо спрямованості та змісту їх регламентації, обговоренні та внесенні змін і доповнень до проектів законів та інших нормативно-правових актів, визначенні соціальної ефективності правового регулювання.

Доцент Л. Богачова зупинилася на матеріальному і формальному процесах правотворення. В матеріальній сфері відбувається фактична взаємодія людей, яка утворює загальноприйняту форму поведінки, що з часом стає нормою, зразком для індивіда і соціальних груп. Таке «фактичне» формування права є основою правотворення. Формальний процес утворення права пов'язаний з суб'єктивним чинником, правозакріплюючою і правотворчою діяльністю держави. Вона відображає типовий процес життєдіяльності людей як об'єктивної властивості суспільної дійсності. Якщо такий норматив ще не склався або в ньому немає об'єктивної необхідності, жодний законодавчий акт не може його породити. Якщо правозакріплююча і правотворча діяльність державних органів правильно відображає закономірність соціальної еволюції, держава одержує можливість створювати юридичні норми, які відповідають відносинам, що тільки намічаються; виявляють себе як тенденцію. В цьому випадку закони здатні стимулювати реалізацію того, що залишається ще скритим, невиявленим, але повинно проявитися.

Академік АПрН України М. Цвік виступив проти надмірно широкого розуміння права і особливо правового акта. Він заперечував повсюдно поширене термінологічне і фактичне отождолення юридичних і правових актів. На його думку, це суперечить аксіоматичному положенню про обов'язкові ознаки права, з яких випливає неможливість визнання правовими ненормативних юридичних актів; актів, що не є обов'язковими для виконання (акти-інформації, акти-рекомендації і т. ін.); актів-дій. Звідси випливає висновок про те, що хоча кожен правовий акт є юридичним, але не кожен юридичний акт є правовим. Доповідач вважає, що чітке розмежування юридичних ак-

тів на нормативні і ненормативні; нормативних — на правові і неправові; ненормативних — на акти-документи і акти-дії є теоретичною основою для проведення чіткої класифікації всіх різновидів юридичних актів. Це створює перспективні можливості для детального дослідження окремих видів юридичних актів порівняно з іншими їх видами.

Доцент **В. Ткаченко** висвітлив співвідношення понять «право» і «правосвідомість». Він відмітив неправильність їх отождошення. Правосвідомість ні в повному обсязі, ні на рівні одного із своїх елементів — правової ідеології, принципів тощо — не може визнаватися правом. Судження про їх тотожність не витримують критики з точки зору сутності, змісту, функціонального призначення цих явищ, які є самостійними і самодостатніми. Те, що правосвідомість є одвічним супутником права, свідчить не про тотожність, а лише про тісний взаємозв'язок цих феноменів. Правосвідомість супроводжує право на всіх етапах розвитку цивілізації. Те, що в певні історичні проміжки часу правосвідомість може виконувати функцію права, є винятком і не може бути визнане загальним правилом.

Ототожнення права і правосвідомості значною мірою пояснюється відсутністю серйозних досліджень їх взаємодії. Зокрема, в сфері правотворення правосвідомість вустами своїх носіїв переводить зміст суспільних відносин, які фактично склались внаслідок їх повторювальності, в нормативність права у відповідності із розумінням його справедливості і доцільності. Вона ж є і способом зворотного переведення нормативності права у правову поведінку. Тому саме до тієї міри, до якої законодавець зумів перекласти на мову права ті зразки поведінки, що вироблені життям і одержали відображення у правосвідомості, до такої ж міри право буде ефективним регулятором суспільних відносин.

Доцент **С. Погребняк** звернув увагу присутніх на те, що концептуальне праворозуміння впливає на процес законотворчості, розвиток законодавства та його реалізацію у прямій чи непрямій формі. Він підкреслив, що розбіжності у праворозумінні нерідко призводять до появи актів, які зіштовхуються між собою. Для попередження цього явища необхідне неухильне додержання принципу верховенства права, визнання обов'язку всіх суб'єктів права додержуватися Конституції, в якій втілюється принцип верховенства права та законів, щодо яких діє

презумпція їх конституційності. Саме це має об'єднувати людей, державні і суспільні структури, саме таке праворозуміння і сприятиме попередженню юридичних колізій.

Доцент **О. Дашковська** зазначила, що одним із критеріїв, за яким прогресивне людство розмежовує гуманні демократичні та антигуманні погляди й інститути, головним проявом загальнолюдської цінності права є справедливість, котра може розглядатися як ідеал, мета, принцип суспільного життя, позитивна засада стосунків між людьми. Починаючи з первісного ладу, справедливість була пов'язана із додержанням правил, звичаїв, традицій, обрядів, а згодом і норм права, що існували. Справедливість є джерелом права як форми і міри людської свободи і рівності. Кожен правовий припис завжди є виразом справедливості, несумісним з будь-яким свавіллям, а зміни в законодавстві пов'язані із динамікою уявлень про справедливість.

Доцент **Л. Авраменко** зупинилася на залежності змісту, форм, міри запозичення і наступності в праві від державної правової політики. Наступність при цьому забезпечує стабільність, а запозичення — динамізм правового розвитку. Особливо переконливо це проявляється у перехідні періоди невизначеності напрямку реформування державного та суспільного устрою як на концептуальному рівні, так і на рівні його конкретної реалізації. Взаємозв'язок правової політики і наступності та запозичення в праві здійснюється перш за все через принципи права і знаходить втілення в міжнародних документах, орієнтованих на встановлення загального правового поля для країн Європи і світу. Чим вище рівень правової політики держави, тим більш відкритим є суспільство для вибіркового сприйняття і засвоєння всього кращого, що досягнуто іншими країнами.

Доцент **І. Процюк** зазначав, що реалізація конституційного принципу верховенства права є можливою за умови існування і функціонування в Україні тільки правових за змістом законів. Стосовно ознак правових законів він підкреслив, що ними можна вважати тільки ті закони, які за своїм змістом сприяють соціальному прогресу, відповідають загальнолюдським принципам справедливості і гуманізму, відображають потреби суспільного розвитку, приймаються легітимним законодавчим органом, додатково легітимуються, чим забезпечуються їх постійна відповідність волі і інтересам народу; регулюють суспільні від-

носини, що впливають із потреб суспільного розвитку, закріплюють позитивні акти суспільної практики, що складаються або склалися і постійно повторюються.

Аспірантка **Є. Євграфова** зупинилася на самостійності і взаємозв'язку проблем верховенства закону і верховенства права. Вчення про верховенство закону посідає провідне місце у визначенні вимог законності і є основою для обґрунтування його юридичної сили. Що стосується верховенства права, то цей конституційний принцип повинен забезпечити діяльність держави та її органів виключно у правовому полі. Зазначені принципи не можна протиставляти. Верховенство правових законів є важливим проявом верховенства права, яке вимагає, щоб виміром закону як акта правового значення були принципи свободи, справедливості, рівності. На таких засадах має формуватися система законодавства України.

Д. Лук'янов звернув увагу присутніх на взаємозв'язок права і політичної системи суспільства та зазначив, що певний тип політичної системи може сприяти або, навпаки, заважати прийняттю правових законів. Демократична політична система, в якій держава виражає загальний суспільний інтерес, сприяє прийняттю правових законів, тобто таких, які відображають уявлення більшості про справедливість. Навпаки, в недемократичній системі, де держава відображає інтереси вузького кола осіб, найчастіше приймаються закони, котрі характеризуються як неправові.

І. Биля торкнулася проблем, пов'язаних із нормотворчою технікою, яка є видом юридичної техніки і являє собою систему заснованих на практиці нормотворчості і теоретично осмислених правил створення досконалих за своїм зовнішнім оформленням, структурою, викладом нормативних правових актів, що забезпечують логічну узгодженість нормативних правових актів і сприяють ефективному правовому регулюванню суспільних відносин.

Г. Швачка зупинилася на ознаках нормативності нормативних актів і приписів. Вона вирізняє чотири зовнішні ознаки нормативності: неконкретність адресата, можливість неодноразового використання припису, первинність встановлених прав та збереження дії припису незалежно від його виконання. Вони притаманні усім актам Верховної Ради і Кабінету Міністрів, які належать до нормативно-правових актів.

В. Смородинський зазначив, що необхідною умовою ефективності судової влади є офіційне розмежування термінів «право» і «закон». Уточнення потребує низка конституційних і наукових положень, пов'язаних із співвідношенням цих фундаментальних понять, зокрема офіційне тлумачення, передусім Конституційним Судом України, про підкорення суду лише закону. Теоретично судова влада відповідно до легальності та правового характеру може бути: абсолютно правовою (легалізованою та такою, що здійснюється за допомогою правових законів); абсолютно неправовою (легалізованою неправим законом); легально-неправовою (легалізованою правовим законом, але здійснюваною за допомогою неправових законів). Підвалинами ефективності судової влади у сучасній демократичній державі є її легалізація та здійснення відповідно до правових законів, конституційно визначене підкорення їм (абсолютна правність).

Г. Христова зупинилася на ролі конституційної юстиції в удосконаленні форми права. Зміст права офіційно формулюється та розвивається в певній формі, що безпосередньо відповідає фундаментальній ознаці права — формальній визначеності. Конкретні норми права виражаються зовні (оформлюються) в нормативних приписах, система яких і становить законодавство. Законодавство має суб'єктивно-об'єктивний характер. Наявність суб'єктивного чинника іноді призводить до появи законодавчих актів, які неточно відтворюють повторювані фактичні відносини, суспільні потреби, мають неправовий зміст, що грубо порушує принцип верховенства права. Для запобігання законодавчому свавіллю в демократичних країнах створені та діють органи конституційної юстиції (контролю). Визнаючи юридичний акт відповідних органів державної влади таким, що не відповідає конституції, конституційний суд виявляє законодавчі акти, які не втілюють у собі право, та позбавляє їх юридичної сили. Офіційно тлумачачи закон, орган конституційної юрисдикції фактично вдосконалює конкретні приписи шляхом розкриття їх змісту, конкретизації кола суб'єктів, на яких вони поширюються, визначення характеру їх взаємозв'язку з іншими правовими нормами відповідно до загальних принципів права. Все це має бути враховано при визначенні юридичної природи його актів.

Старший викладач Гуманітарного університету «ЗІДМУ» (Запоріжжя) **С. Мороз** у доповіді «Права людини і проблема місцевого самоврядування у політико-правовій думці України кінця XVIII— початку XX століття» розкрив зв'язок проблеми місцевого самоврядування з демократією, реалізацією ідеї про права людини.

Аналіз Конституції УСРР 1919 р., як зазначив член-кореспондент АПрН України **М. Страхов** у доповіді «Конституція УСРР 1919 р. і права людини та громадянина», свідчить про те, що твердження, яке існувало за радянських часів, про закріплення в цій Конституції широкого спектру прав і свобод громадянина, гарантій користування цими правами не відповідає дійсності. По-перше, суб'єктом прав і свобод Конституція визначала не громадянина, а виключно робітників і селянську бідноту. По-друге, «Правам» присвячено лише статті про виборче право (ст. 20) і право на «всебічну і дармову освіту». В усіх інших статтях йшлося лише про «свободи»: свободу слова, зборів, спілок, висловлювання своїх думок. Такі важливі права, як недоторканність особи, житла, свобода пересування тощо, не згадувалися. Правових гарантій Конституція не надавала навіть для «трудящих мас». Таким чином, Конституція УСРР 1919 р. не тільки не забезпечувала прав людини і громадянина, а навіть і не проголошувала їх.

Аспірантка **О. Трагнюк** у науковому повідомленні «Про можливість застосування в судах України норм міжнародних угод з прав людини» вказала на необхідність розроблення правил застосування судами України норм Європейської конвенції та інших документів у галузі захисту прав людини і забезпечення обов'язкового ознайомлення з прецедентним правом.

Учасники «круглого столу» розглянули процеси право- і державотворення, які відбувалися на етапі радянської історії України. Так, член-кореспондент АПрН України **В. Гончаренко** виступив з науковим повідомленням «Правовий статус міста Харкова як столиці УСРР». Доповідач зазначив, що у 1920-ті роки і до червня 1934 р. Харків був столицею УСРР. Про столичний статус Харкова вперше на найвищому законодавчому рівні було зазначено у ст. 82 Конституції УСРР 1929 р.

На початку 1930-х років в умовах панування в країні командно-адміністративної системи управління зростала роль центра-

льних органів влади і управління СРСР. У зв'язку з цим помітно зривалася компетенція Всеукраїнського з'їзду Рад, ВУЦВК, його Президії, РНК УСРР, зменшувалася їх роль у керівництві державним, господарським та соціально-культурним будівництвом у республіці. З вини московської союзної партійної і державної верхівки столичний Харків як місце перебування центральних каральних органів в УСРР став на початку 1930-х років по суті центром організації і проведення в Україні кривавої і страхітливої кампанії по боротьбі з вигаданими «ворогами народу», на яких навішувалися ярлики буржуазних націоналістів, контрреволюціонерів, шпигунів, шкідників тощо. У 1934 р. відбулося перенесення столиці з Харкова в Київ. Рішення про це було прийнято у січні 1934 р. XII з'їздом КП(б)У і зафіксовано у спеціальній резолюції, в якій говорилося: «Зважаючи на зміцнення основних промислових районів України, утворення областей, що полегшують керівництво цими промисловими районами України (Донбас, Харків, Дніпропетровськ), маючи на увазі необхідність наближення уряду України і центрального партійного і радянського апарату до найважливіших сільськогосподарських районів, якими є райони, розташовані на Правобережній Україні, а також для дальшого і швидкого розвитку національно-культурного будівництва і більшовицької українізації на базі індустріалізації і колективізації, — перенести столицю України в місто Київ, що є природним географічним центром. Строк переїзду — осінь 1934 р.» Перенесення столиці в Київ оцінювалося компліментарно. Так, у червні 1934 р. газета «Харьковский пролетариат» писала, що це рішення — «знаменна віха у житті країни, новий історичний етап у її розвитку». Тривалий час подібна оцінка була характерна для радянської історіографії. На думку С. Кульчицького, перенесення столиці відбулося в умовах такої політичної ситуації, «коли державна партія позбулася будь-яких політичних суперників», а після колективізації сільського господарства, «яка здійснювалася в Україні в особливо жорстоких формах, партія міцно вкоренилася в сільській глибинці». Він вважає, що наведений у постанові XII з'їзду КП(б)У аргумент щодо утворення обласного управлінського апарату як одна з підстав перенесення столиці з Харкова в Київ «був надуманий». На думку О. Лейбфрейда і Ю. Полякової, перенесення столиці з Харкова в Київ, заявлене

як прояв турботи про подальший розвиток України, по суті було кроком, «спрямованим на поглиблення експансії, продиктованої прагненням центральних властей володіти коліскою і серцем України — давнім столярним градом Києвом». Переїзд із Харкова в Київ вищих державних і партійних установ України (ВУЦВК, РНК УСРР, ЦК КП(б)У) відбувся 24 червня 1934 р. XIII з'їзд Рад України, який працював 15–22 січня 1935 р. у Києві, вніс до ст. 82 Конституції УСРР 1929 р. відповідні зміни. Після перенесення столиці України Харків, позбувшись статусу адміністративного і політичного центру України, зберіг роль індустріального, а також і наукового центру республіки, що впливало на його подальший розвиток.

У науковому повідомленні асистентки **К. Твердомед** «Взаємодія органів державного страхування з місцевими органами влади в Україні в період непу» проаналізовано законодавство, що забезпечувало зв'язок органів державного страхування з місцевими органами влади і широкими масами селянства, визначений правовий статус сільських страхових уповноважених. Доцент **С. Пирогова** висвітлила значення історичного досвіду національного кооперативного руху для його відродження в сучасній Україні, ознайомила присутніх з новим кооперативним законодавством. Доцент **С. Власенко** в доповіді «НЕП в Україні — міфи і реальність» звернув увагу присутніх на необхідності вивчення і нового осмислення негативних наслідків нової економічної політики. Аспірантка **І. Точка** у науковому повідомленні «Адміністративно-територіальна реформа в Україні у 1932 році» розповіла про проведення адміністративно-територіальної реформи радянської України в 1932 р. 4 лютого 1932 р. ВУЦВК прийняв постанову про перехід від двоступеневої адміністративно-територіальної системи до тріступеневої: район — область — центр. На цій основі було створено перші п'ять областей, у тому числі й Харківська. Основним змістом цієї реформи була загальна централізація економічних, політичних, соціальних та культурних процесів у державі. Як вважає професор **Л. Маймєскулов**, у сучасних підручниках має бути відображено більш повну картину дійсно владного становища апарату комуністичної партії в державному механізмі за часів радянської влади.

Доцент **В. Рубаник** розглянув актуальні проблеми історико-правового аналізу відносин власності України.

Проректор з навчальної роботи Гуманітарного університету «ЗІДМУ» **І. Грозовський** в науковому повідомленні «Законодавство про почесні звання України: історія і сучасність» зробив висновок про наявність певної наступності правових норм і традицій радянського законодавства, існування національних пріоритетів у заохоченні державою громадян за трудові досягнення і професіоналізм у роботі.

Здобувач **С. Благой** у науковому повідомленні «Проблеми правового забезпечення прав інвесторів» звернув увагу присутніх на те, що актуальність цієї теми постійно зростає. Цей процес пов'язаний як із збільшенням кількості господарюючих суб'єктів, створених на корпоративних засадах, так і з появою нових форм протистояння поміж самими інвесторами. Одним із найважливіших механізмів реалізації прав інвесторів є їх загальні збори. В той же час сучасне законодавство про інвестиційну діяльність побудовано таким чином, що не тільки рядовий учасник господарського товариства, а й навіть той, хто має 59,9% акцій товариства, часто не можуть скликати легітимні збори для реалізації своїх прав. Вивчення досвіду російського законодавства кінця XIX – початку XX ст., спрямованого на захист прав інвесторів, дає підстави стверджувати, що зазначена проблема, як і багато інших, була вдало вирішена цим законодавством шляхом надання інвесторам широкіх цивільних прав.

Здобувачка **Л. Самохіна** в науковому повідомленні «Роль виборчого права в обмеженні приватногосподарської діяльності в Україні у період непу (1921–1929 рр.)» проаналізувала тодішнє законодавство про виборчі права громадян та про порядок проведення виборів і дійшла висновку про те, що серед категорій осіб, що були позбавлені виборчих прав, значну частину складали якраз громадяни, які були представниками нової буржуазії: орендарі, приватні торгівці, комісіонери та ін. Будучи позбавленими виборчих прав, вони не обиралися до органів радянської влади і, отже, не могли впливати на законодавство, яке регулювало господарську діяльність, у тому числі дискримінаційного характеру стосовно приватного капіталу.

В процесі обговорення було розглянуто і діяльність радянських каральних органів. Організація роботи 3-го підвідділу прокуратури УСРР по нагляду за органами дізнання та попереднього слідства в період непу (1921–1929 рр.) була темою дослід-

ження доцента **Д. Тихоненкова**. Здобувач **О. Шевченко** виступив з доповіддю «З історії утворення революційних трибуналів в Україні». Доцент **В. Сухонос** (м. Суми) у науковому повідомленні «Історико-порівняльний підхід при дослідженні функцій прокуратури» звернув увагу присутніх на неможливість всебічно і науково-обґрунтовано визначити функції прокуратури без звернення до історії організації та діяльності прокуратури України на різних етапах її функціонування.

Учасники «круглого столу» розглянули також питання державно-правового розвитку України у більш ранні періоди її історії. Доцент **С. Черниченко** розглянув основні концепції державно-політичного устрою українських земель напередодні Хмельниччини. Викладач Полтавського державного аграрного коледжу управління і права **А. Козаченко** присвятив свій виступ становленню та розвитку національного державного права України періоду Гетьманщини, визначив його джерела. Конституція П. Орлика 1710 р., вважає доповідач, була спробою систематизації державного права України XVII ст. Судові органи України-Гетьманщини охарактеризував доцент **Л. Гамбург** (Запоріжжя). Аналізу цивільного права Гетьманщини приділила увагу доцент **Т. Матвєєва**. Досягнення земської реформи 1864 р. в Україні, а також причини її згортання було розглянуто в науковому повідомленні доцента **Л. Федоренко**.

З науковим повідомленням «Податки Російської імперії в останній третині XIX ст. — на початку XX ст.» виступив аспірант **М. Шевердін**. Податки у післяреформений період були найважливішою складовою прибуткової частини бюджету Росії XIX ст., причому надходження від непрямих податків були майже втричі більші, ніж від прямих. На початку XX ст. роль непрямих податків у державному бюджеті Російської імперії ще більше зростає. Доцент **М. Киян** виступила з науковим повідомленням про діяльність української делегації в державній Думі, розглянувши як склад делегації, так і досвід її роботи.

З науковим повідомленням «Основні громадянські та політичні права населення Російської імперії наприкінці XIX — на початку XX ст.» виступив асистент **В. Лізогуб**. На його думку, російська практика законодавчого регулювання політичних і громадянських прав і свобод була результатом цілеспрямованого законодавчого процесу, розрахованого на еволюційний розвиток країни, що враховував культурні та геополітичні особливо-

сті. Одна з особливостей російського шляху розвитку громадянських і політичних прав і свобод полягає в тому, що вони склалися в умовах боротьби як з традиціями домінуючої ролі держави у відносинах з особою, так і з неповагою до прав особи з боку чиновників. Доповідач підкреслив, що російська концепція законодавчого розширення громадянських і політичних прав підданих передбачала поступовий процес їх введення в період становлення у дореволюційному суспільстві буржуазних відносин.

Асистентка **В. Гончаренко** у науковому повідомленні «Згода сторін як одна з підстав припинення трудового договору» звернула увагу присутніх на те, що в сучасній науці трудового права багато питань, пов'язаних з припиненням трудового договору за згодою сторін, до цього часу недостатньо розроблено. Враховуючи всю сукупність точок зору стосовно зазначеної підстави припинення трудового договору, узагальнивши судову практику з цього питання, проаналізувавши процес закріплення цієї підстави в трудовому законодавстві України в різні періоди її історії, доповідачка запропонувала текст самостійної статті 37¹ КЗпП України «Припинення трудового договору за згодою сторін».

Асистентка **Г. Каратаєва** в науковому повідомленні «Законодавство про акціонерні товариства в Україні в умовах непу (1921–1929 рр.)» висвітлила процес створення акціонерних товариств за участю державного капіталу, пайових акціонерних товариств, а також приватних акціонерних товариств, та звернула увагу присутніх на ті завдання, що ставилися перед цими товариствами. Доповідачка дійшла висновку про те, що організація та діяльність акціонерних товариств у період непу в Україні законодавством регулювалася досить ґрунтовно, але воно певною мірою відрізнялося від аналогічного законодавства західноєвропейських країн того часу.

Місце і роль церковного суду в судовій системі Київської Русі висвітлила доцент **А. Долженко**, зупинившись на розподілі церковної та князівської юрисдикції. Цікаві дані з історії військових судів в Україні наведе професор **І. Сафронова**. Якщо спочатку військові суди були частиною козацького самоврядування, то в процесі формування Української держави вони перетворилися на державні органи. Військові суди в їх спеціальному значенні з'явилися в Україні-Гетьманщині в першій половині XVIII ст., їх юрисдикція поступово поширювалася і на цивільне населення Гетьманщини.

Значний інтерес учасників «круглого столу» викликав виступ начальника кафедри Національного університету внутрішніх справ МВС України Л. Зайцева «Україна та утворення ООН», де наведено нові дані з історії утворення міжнародної організації по забезпеченню миру в усьому світі. Союзники по антигітлерівській коаліції по-різному уявляли собі склад членів-засновників ООН. В Ялті (лютий 1945 р.) радянська делегація запропонувала включити до складу засновників УРСР і БРСР. Ця ідея отримала підтримку сторін. Доповідач докладно розповів, як малося прийняти таке рішення, і виклав свою версію щодо причин, які спонукали Сталіна до включення УРСР до складу країн-фундаторів ООН.

На засіданні «круглого столу» було розглянуто й деякі питання міжнародного права. Асистентка А. Маєвська розповіла про підготовку до ратифікації Римського Статуту Міжнародного кримінального суду. Асистентка О. Гордієнко розкрила вплив глобалізації на розуміння державного суверенітету.

Доцент О. Криворучко зупинився на характеристиці кримінально-процесуального законодавства Індії, приділивши основну увагу аналізу Кримінально-процесуального кодексу Індії 1898 р. Він розглянув основні зміни і доповнення до цього Кодексу і визначив його особливості. Показово, що кодекс 1898 р. мав високу стабільність і залишався чинним не тільки в Індії, а й навіть у Пакистані та Бірмі після одержання ними незалежності.

У процесі обговорення на «круглому столі» проблем українського право- і державотворення було визначено основні напрямки подальших досліджень у галузі теорії та історії держави і права України.

Матеріали підготували:

В. Гончаренко, доктор юридичних наук, професор;

М. Страхів, доктор юридичних наук, професор;

В. Ткаченко, кандидат юридичних наук, доцент